

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра цивільного процесу

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної конференції
до 150-річчя від дня народження
Є. В. Васьковського**

*м. Одеса,
8 квітня 2016 року*

Одеса
«Юридична література»
2016

приклад, встановлення факту родинних відносин є підставою для прийняття спадщини; встановлення усиновлення для усиновлення, тощо.

Сукупність таких ознак в справі є підставою для віднесення її до розгляду в порядку окремого провадження.

Л і т е р а т у р а

1. Фурса С. Я. Окреме провадження у цивільному процесі України : навч. посіб. / С. Я. Фурса. — К., 1999.
2. Гражданский процесс Украины / под ред. Ю. С. Червоного. — К. : Истина, 2006.
3. Цивільний процес України / за заг. ред. Р. М. Мінченко. — Херсон : Олді-Плюс, 2014.
4. Окреме провадження в цивільному процесі України / С. В. Ківалов, Р. М. Мінченко, С. О. Погрібний, С. А. Чванкін, І. В. Андронов. — К. : КНТ, 2011.
5. Васильковский Е. В. Учебник гражданского процесса / Е. В. Васильковский. — М., 1917.

Сеник С. В.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ УХВАЛЕННЯ, ОФОРМЛЕННЯ ТА ПРОГОЛОШЕННЯ СУДОВИХ АКТІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Процедура ухвалення судових актів залежить від складу суду, який розглядає цивільну справу, та від процесуальних питань, які повинен вирішити суд.

Відповідно до положень ст. 18 ЦПК України склад суду в цивільному процесі залежить від судової інстанції та категорії справи, що розглядається судом. У ч. 1 ст. 18 ЦПК України передбачено, що цивільні справи у судах першої інстанції розглядаються одноособово суддею, який є головою і діє від імені суду. У даному контексті слід звернути увагу на те, що склад суду у першій інстанції залежить від виду провадження. Справи позовного та наказного проваджень завжди розглядаються одноособово суддею. Натомість такі категорії справ окремого провадження як обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; усиновлення; надання особі психіатричної допомоги в при-

мусовому порядку; примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу розглядаються у колегіальному складі — один суддя та два народні засідателі. У таких випадках головуючим є суддя.

Ухвалення судових актів при перегляді судових рішень залежить від частини кожної стадії перегляду.

Якщо цивільна справа перебуває у провадженні апеляційного суду, то усі процесуальні дії з приводу відкриття апеляційного провадження та підготовки справи до судового розгляду здійснюються суддею-доповідачем (ст. 297 та ст. 301 ЦПК України). Призначення справи до судового розгляду (ст. 302 ЦПК України) та сам судовий розгляд в апеляційній інстанції здійснюється колегією суддів, у складі трьох суддів, головуючий з числа яких визначається в установленому законом порядку (ч. 3 ст. 18 ЦПК України). Судові акти апеляційного суду оформлюються суддею-доповідачем (ст. 313 ЦПК України).

У касаційній інстанції усі процесуальні дії з приводу відкриття касаційного провадження та підготовки справи до судового розгляду здійснюються суддею-доповідачем (ст. 328 та ст. 331 ЦПК України). Згідно ч. 1 ст. 332 ЦПК України попередній розгляд справи проводиться колегією у складі трьох суддів. У склад колегії обов'язково має входити суддя-доповідач, який здійснював підготовку справи до судового розгляду. Одне із повноважень касаційної інстанції за наслідками попереднього розгляду справи — це призначення справи до судового розгляду. Виходячи зі змісту ч. 5 ст. 332 ЦПК України, справа призначається до судового розгляду, якщо хоч один суддя із складу суду дійшов такого висновку. Судовий розгляд в касаційній інстанції здійснюється колегією суддів, у складі п'яти суддів, головуючий з числа яких визначається в установленому законом порядку (ст. 333 ЦПК України). ЦПК України не містить спеціальної норми хто оформляє рішення суду касаційної інстанції. І хоча ЦПК України не допускає аналогії процесуальних норм, проте, виходячи із потреб практики застосування, на мою думку, ця законодавча прогалина на даний час може бути усунута шляхом застосування положень ст. 313 ЦПК України, відповідно до якої рішення суду касаційної інстанції повинно оформлятись суддею-доповідачем.

Питання, пов'язані із відкриттям провадження на підставі заяви про перегляд судового рішення у цивільній справі Верховним Судом України (ст. ст. 359, 360 ЦПК України), підготовки справи та призначення справи до судового розгляду (ст. 360-1 ЦП України) вирішуються суддею-доповідачем. Проте, згідно абз. 3 ч. 1 ст. 360 ЦПК України у разі, якщо суддя-доповідач дійде висновку, що подана заява є необґрунтованою, вирішення питання про допуск справи до провадження здійсню-

ється колегією з трьох суддів у складі судді-доповідача та двох суддів, визначених автоматизованою системою документообігу суду додатково. Провадження відкривається, якщо хоча б один суддя із складу колегії дійшов висновку про необхідність його відкриття. Судовий розгляд справи у Верховному Суді України здійснюється колегіально. Кількісний склад колегії суддів залежить від підстав перегляду судового рішення (ст. 360-2 ЦПК України). ЦПК України не містить спеціальної норми хто оформляє постанову Верховного Суду України. У ст. 360-6 ЦПК України лише зазначено, що постанова Верховного Суду України повинна бути виготовлена та направлена особам, які беруть участь у справі, не пізніше п'яти днів з дня закінчення розгляду справи. У зв'язку з цим, у цьому випадку також, на мою думку, слід керуватись положеннями ст. 313 ЦПК України, відповідно до якої постанова Верховного Суду України повинна оформлятися суддею-доповідачем.

Згідно ч. 6 ст. 18 ЦПК України під час перегляду судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами суд діє в такому самому складі, в якому вони були ухвалені (одноособово або колегіально).

Таким чином, якщо провадження у справі здійснюється одноособово суддею, то й питання про ухвалення та оформлення судового акта вирішується ним одноособово. Якщо провадження у справі здійснюється у колегіальному складі суду, то відповідно до ст. 19 ЦПК України питання, що виникають під час розгляду справи колегією суддів, вирішуються більшістю голосів суддів. Головуючий голосує останнім; при прийнятті рішення з кожного питання жоден із суддів не має права утримуватися від голосування та підписання рішення чи ухвали; суддя, який не згодний з рішенням, може письмово викласти свою окрему думку. Цей документ не оголошується в судовому засіданні, приєднується до справи і є відкритим для ознайомлення.

Крім цього, щодо оформлення усіх судових актів діє загальне правило, передбачене ч. 8 ст. 209 ЦПК України про те, що усі судові рішення викладаються письмово у паперовій та електронній формах. Судові рішення в електронній формі оформляються згідно з вимогами законодавства у сфері електронних документів та електронного документообігу, а також електронного цифрового підпису.

Процедура проголошення судового акта залежить від його форми та підстави ухвалення.

Згідно ч. 1 ст. 218 ЦПК України рішення суду або його вступна та резолютивна частини проголошуються негайно після закінчення судового розгляду і прилюдно, крім випадків, встановлених цим Кодексом. Зазначу, що заборона прилюдного проголошення рішення суду перед-

бачена ч. 9 ст. 6 ЦПК України в якій зазначено, що рішення суду проголошується прилюдно, крім випадків, коли розгляд проводився у закритому судовому засіданні. У свою чергу, підстави для розгляду справи в закритому судовому засіданні визначені ч. 3 ст. 6 ЦПК України: «Закритий судовий розгляд допускається у разі, якщо відкритий розгляд може привести до розголошення державної або іншої таємниці, яка охороняється законом, а також за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, з метою забезпечення таємниці усиновлення, запобігання розголошенню відомостей про інтимні чи інші особисті сторони життя осіб, які беруть участь у справі, або відомостей, що принижують їх честь і гідність».

Проголошуючи рішення суду, головуючий повинен роз'яснити зміст рішення, порядок та строк його оскарження. У разі проголошення у судовому засіданні тільки вступної та резолютивної частин рішення суду суд повідомляє, коли особи, які беруть участь у справі, зможуть ознайомитися з повним рішенням суду.

Аналогічно відбувається проголошення рішення суду апеляційної інстанції (ст. 317 ЦПК України).

Відповідно до ст. 347 ЦПК України про ухвалене судове рішення суд касаційної інстанції у судовому засіданні оголошує особам, які беруть участь у справі. Дане правове положення є цікавим в контексті його взаємодії із положенням ст. 333 ЦПК України. Зокрема, у ч. 1 ст. 333 ЦПК України зазначено, що у касаційному порядку справа розглядається без повідомлення осіб, які беруть участь у справі. У разі необхідності особи, які брали участь у справі, можуть бути викликані для надання пояснень у справі.

Виникає запитання: кому касаційний суд буде проголошувати рішення суду, якщо справа розглядається без участі осіб, які беруть участь у справі? Разом з тим, якщо буквально тлумачити зміст ст. 347 ЦПК України, можна зробити висновок, що у разі, якщо цивільна справа переглядалась без виклику осіб, які беруть участь у справі, касаційний суд зобов'язаний викликати осіб, які беруть участь у справі, в судове засідання, в якому буде проголошуватись рішення суду.

Виходячи з буквального тлумачення змісту ст. 360-6 ЦПК України, постанова Верховного Суду України не проголошується в судовому засіданні, але повинна бути направлена особам, які беруть участь у справі, не пізніше п'яти днів з дня закінчення розгляду справи. Крім цього, відповідно до ст. 360-7 ЦПК України постанови Верховного Суду України, прийняті за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення, підлягають опублікуванню на офіційному веб-сайті Верхо-

вного Суду України не пізніш як через п'ятнадцять днів з дня їх прийняття.

Проте, таке правове регулювання не узгоджується із положеннями ст. 360-2 ЦПК України, у якій зазначено, що справи розглядаються Верховним Судом України за правилами, встановленими главами 2 і 3 розділу V ЦПК України. А тому, якщо особи, які беруть участь у справі, викликались у судові засідання для надання пояснень, то в судовому засіданні у присутності осіб, які беруть участь у справі, обов'язково слід проголошувати постанову. Інакше, на мою думку, буде порушено дію принципу доступу заінтересованої особи до правосуддя та принципу диспозитивності у цивільному процесі.

Щодо судового наказу як однієї із форм судового акта в цивільному процесі, то, враховуючи положення Розділу II ЦПК України, судовий наказ не проголошується. У суду є лише обов'язок надіслати його копію боржникові рекомендованим листом із повідомленням (ч. 1 ст. 104 ЦПК України), а також згідно ст. 106 ЦПК України у разі ненадходження від боржника заяви про скасування судового наказу протягом трьох днів після закінчення строку на її подання судовий наказ набирає законної сили і суд повинен видати його стягувачеві для пред'явлення до виконання.

Проголошення ухвали суду, яка постановляється в нарадчій кімнаті, здійснюється в судовому засіданні негайно після її постановлення. ЦПК України не передбачає проголошення лише вступної та резолютивної частин таких ухвал, а тому, видається, слід проголошувати увесь зміст ухвали. Зміст ухвали, що постановляється судом не виходячи до нарадчої кімнати (так звані журнальні ухвали), проголошується відразу після вирішення поцесуального питання та фіксується у журналі судового засідання. Ухвала, що постановляється судом не виходячи до нарадчої кімнати, повинна містити мотивувальну та резолютивну частини.

Підсумовуючи вищезазначене, слід констатувати, що у разі розгляду справи одноособово суддею ухвалення, оформлення та проголошення судового акта здійснюється ним одноособово. Якщо розгляд справи відбувався у колегіальному складі суду, то ухвалення судового акта здійснюється колегією суддів, оформляє судовий акт суддя-доповідач, а проголошує судовий акт головуючий. У випадках, передбачених ЦПК України, має місце спеціальне правове регулювання щодо вчинення відповідних процесуальних дій суддею-доповідачем та щодо проголошення судових актів.